

ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ 2022 р. У ДЗЕРКАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ПРЕСИ: АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ DIE ZEIT

В. Онищак

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

vonuschak@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2191-117X>

Ключові слова: повномасштабне вторгнення, російсько-українська війна, німецька преса, Die Zeit, медіанаративи.

У статті проаналізовано особливості висвітлення повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 р. в публікаціях німецького тижневика Die Zeit. Метою дослідження є виявлення домінантних наративів у матеріалах видання та з'ясування того, як вони відображають ставлення німецького суспільства до війни. У праці застосовано методи якісного контент-аналізу, порівняльного аналізу та дискурс-аналізу публікацій німецького видання Die Zeit, опублікованих після 24 лютого 2022 р., що дало змогу виявити провідні тематичні акценти, наративні стратегії та ідеологічні рамки висвітлення повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Уперше систематизовано та класифіковано домінантні наративи висвітлення війни в одному з провідних європейських медіа з урахуванням їхнього впливу на формування громадської думки в Німеччині. У результаті дослідження встановлено, що у Die Zeit переважають наративи про війну як загрозу європейській безпеці, Україну як форпост демократичних цінностей, а також відповідальність Німеччини та Заходу за підтримку української держави. Водночас матеріали видання відображають внутрішні дискусії німецького суспільства щодо військової допомоги, санкційної політики та шляхів завершення війни. Проведений аналіз публікацій німецького тижневика Die Zeit засвідчив, що повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 р. посіло центральне місце в інформаційному порядку денному видання та стало предметом глибокого й багатовимірного осмислення. Матеріали газети виходять за межі суто інформаційної функції та відіграють важливу роль у формуванні суспільно-політичного дискурсу в Німеччині щодо російсько-української війни. Die Zeit послідовно інтерпретує події крізь призму міжнародного права, історичної відповідальності та європейських цінностей, акцентуючи увагу на агресивному характері дій Росії та легітимності українського спротиву.

RUSSIA'S FULL-SCALE INVASION INTO UKRAINE IN 2022 IN THE MIRROR OF THE GERMAN PRESS: ANALYSIS OF DIE ZEIT PUBLICATIONS

V. Onyschak

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Keywords: full-scale invasion, Russian-Ukrainian war, German press, Die Zeit, media narratives.

The article analyzes the specifics of coverage of Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 in the publications of the German weekly Die Zeit. The aim of the study is to identify dominant narratives in the publication's materials and to clarify how they reflect the attitude of German society towards the war. The work uses methods of qualitative content analysis, comparative analysis, and discourse analysis of publications of the German publication Die Zeit published after February 24, 2022, which made it possible to identify the leading thematic emphases, narrative strategies, and ideological frameworks of coverage of Russia's full-scale invasion of Ukraine. For the first time, the dominant narratives of war coverage in one of the leading European media

outlets have been systematized and classified, taking into account their influence on the formation of public opinion in Germany. The study found that *Die Zeit* is dominated by narratives about the war as a threat to European security, Ukraine as an outpost of democratic values, and the responsibility of Germany and the West for supporting the Ukrainian state. At the same time, the publication's materials reflect internal discussions within German society regarding military aid, sanctions policy, and ways to end the war. An analysis of the publications of the German weekly *Die Zeit* showed that Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 took center stage on the publication's information agenda and became the subject of deep and multidimensional reflection. The newspaper's materials go beyond a purely informational function and play an important role in shaping the socio-political discourse in Germany regarding the Russian-Ukrainian war. *Die Zeit* consistently interprets events through the prism of international law, historical responsibility, and European values, focusing on the aggressive nature of Russia's actions and the legitimacy of Ukrainian resistance.

Вступ. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 р. стало переломним моментом у сучасній європейській та світовій історії, спричинивши глибокі політичні, безпекові, гуманітарні та інформаційні трансформації. Ця подія не лише докорінно змінила систему міжнародних відносин, а й актуалізувала питання ролі медіа у висвітленні воєнних конфліктів, формуванні суспільної думки та інтерпретації складних геополітичних процесів. В умовах гібридної війни та інформаційного протистояння саме засоби масової інформації стають ключовими посередниками між подіями на фронті та їхнім сприйняттям міжнародною аудиторією.

Проблематика висвітлення української боротьби за незалежність та євроатлантичну інтеграцію у західних медіа почала системно привертати увагу дослідників у 2014 році після початку російської агресії.

Особливе значення в цьому контексті має німецька преса, оскільки Німеччина є однією з провідних політичних та економічних держав Європейського Союзу, позиція якої істотно впливає на загальноєвропейську політику щодо України та Росії. Німецькі медіа не лише інформують громадян про перебіг війни, а й відображають внутрішні суспільно-політичні дискусії, пов'язані з питаннями безпеки, військової допомоги, санкційної політики та переосмислення зовнішньополітичної ролі ФРН. У цьому сенсі аналіз публікацій провідних німецьких видань є важливим для розуміння ширшого європейського дискурсу щодо російсько-української війни.

Тижневик *Die Zeit* посідає особливе місце в медіапросторі Німеччини як авторитетне видання з високими стандартами журналістики, глибокою

аналітикою та значним впливом на інтелектуальну та політичну еліту країни. Після початку повномасштабного вторгнення редакція *Die Zeit* регулярно публікує аналітичні статті, репортажі, інтерв'ю, у яких війна в Україні розглядається з різних перспектив – військової, політичної, економічної та гуманітарної. Такий підхід дозволяє простежити, які наративи формуються навколо війни та як вони змінюються залежно від розвитку подій.

Сучасна історіографія демонструє, що аналіз німецьких медіа, зокрема *Die Zeit*, дозволяє одночасно розглядати Україну як суб'єкт міжнародної політики, символ боротьби за свободу та інструмент формування європейської політичної свідомості. Водночас існує потреба в системному дослідженні трансформації образу України в німецькому медіапросторі саме у період повномасштабної агресії 2022 р. що і стає предметом даного дослідження.

Сучасна російсько-українська війна активно вивчається істориками, політологами, соціологами, журналістами, економістами, юристами, військовими тощо. Відзначимо, що роботи у цьому напрямі вистарчить ще не одному поколінню дослідників. Напрацювання у цьому плані науковці кожного з напрямів уже мають значні. Спершу зупинимось на різних аспектах, які знайшли своє відображення у працях істориків. З-поміж них відзначимо узагальнюючі праці В. Смолія, С. Кульчицького¹, Л. Якубової². Характер і періодизацію російсько-у-

¹ Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 616 с.

² Якубова Л. «Русский мир» в Україні: на краю прірви. Київ: Кліо, 2018. 384 с.

країнської війни визначено у працях В. Ільницького, М. Галіва, В. Старки, О. Куцької, О. Карпенко³. Бачення польських і британських оглядачів вивчали Василь Ільницький, Віталій Тельвак та Юлія Талалай⁴. Формування політики пам'яті про російсько-українську війну розглядали Василь Ільницький та Роман Царик⁵. Важливе методологічне значення має дослідження Юрія Офіцинського⁶. Проте окремі праці у яких би аналізувалося

німецьке видання відсутні. Цим і зумовлюється актуальність та необхідність нашого дослідження.

Метою дослідження є аналіз особливостей висвітлення повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 р. в публікаціях німецького тижневика *Die Zeit*, виявлення домінантних медіанаративів та з'ясування їхнього впливу на формування ставлення німецького суспільства до війни.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу медіареєнзації повномасштабного вторгнення Росії в Україну в європейських засобах масової інформації, зокрема у німецькій пресі. Вивчення матеріалів *Die Zeit* дає змогу виявити специфіку німецького медіадискурсу щодо війни, а також зрозуміти, яким чином провідні медіа впливають на формування суспільного сприйняття конфлікту та політичних рішень. Саме це зумовлює наукову й практичну значущість обраної теми.

Виклад основного матеріалу. Початок повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 р. став у дискурсі *Die Zeit* чіткою точкою розриву з попередніми інтерпретаційними моделями російсько-українського конфлікту. Аналіз публікацій – від перших реакцій («Putins Attacke und die Schwäche des Westens»⁷, «Der Anarchist»⁸, «Im Visier»⁹) до великих аналітичних, історичних та енергетичних матеріалів («Der Finanzkrieg»¹⁰, «Frieden ist teuer»¹¹, «Rubel oder Freiheit»¹², «Der lange Weg zur Unabhängigkeit»¹³, «Was Putin mit Hitler verbindet»¹⁴, «Ist es Faschismus?»¹⁵) – дозволяє виділити кілька ключових тенденцій:

Риторичний перелом і фіксація відповідальності. Росія названа агресором, війна – нападом, а Україна – жертвою, яка має право на оборону й міжнародну підтримку.

Україна як активний суб'єкт. Завдяки інтерв'ю («Es kann keinen Kompromiss geben»¹⁶, «Wenn die

³ Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73; Галів М., Ільницький В., Карпенко О. Проблема геноциду Росії щодо українців в українських засобах масової інформації (2022–2024). *Новітня доба*. 2024. Вип. 12. С. 75–96; Ільницький В., Куцька О. Періодизація російсько-української війни (2014–2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 162–177; Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. Вип. 5. С. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043>

⁴ Ilnytskyi V., Telvak V. Ukraine Under the Conditions of the Second Year of Existential War in Analysts' Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropejskyi Istorychnyi Visnyk East European Historical Bulletin*. 2024. Вип. 31. Рр. 218–237. DOI: 10.24919/2519-058X.31.306344; Telvak V., Ilnytskyi V. A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropejskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2023. Вип. 27. Рр. 249–258. DOI: 10.24919/2519-058X.27.281552; Ільницький В., Тельвак В., Талалай Ю. Сучасна російсько-українська війна на шпальтах «The British Army Review» (2022–2024). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Історія*. 2024. Спецвипуск. С. 130–146.

⁵ Ільницький В. Організаційні, нормативні та концептуальні засади політики пам'яті України щодо сучасної російсько-української війни. Віль Європи / [головний редактор Л. Лазурко]. Львів-Дрогобич: Пусвіт, 2025. Випуск 6. С. 197–214; Ільницький В., Царик Р. Матеріально-культурні аспекти увічнення пам'яті українських захисників і захисниць під час російсько-української війни (2014–2024). *Вісник Черкаського університету. Серія історичні науки*. 2024. Вип. 2. С. 105–116; Ільницький В., Царик Р. Пізнавально-інформаційні та виховні заходи щодо ушанування пам'яті учасників і жертв російсько-української війни (2014–2024). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 81 (2). С. 4–13; Ільницький В., Царик Р. Формування історико-меморіального наративу сучасної російсько-української війни. *Українські історичні студії*. 2025. Вип. 17(59). С. 213–224.

⁶ Офіцинський Ю. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013–2017 років). Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с.; Офіцинський Ю. Р. Російсько-українська війна 2014–2018 рр. (за матеріалами газети The New York Times). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» (03 – Гуманітарні науки). Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Міністер-

ство освіти і науки України, Ужгород, 2022. 240 с.

⁷ Kermani N. Putins Attacke und die Schwäche des Westens. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022.

⁸ Sauerbrey A. Der Anarchist. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022.

⁹ Lau J., Shafy S., Thumann M., Wefing H. Im Visier. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022.

¹⁰ Malcher I., Nienhaus L. Der Finanzkrieg. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 02.03.2022.

¹¹ Pletter R. Frieden ist teuer. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022.

¹² Pinzler P., Schieritz M. Rubel oder Freiheit. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022.

¹³ Kappeler A. Der lange Weg zur Unabhängigkeit. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 13.03.2022.

¹⁴ Winkler H. A. Was Putin mit Hitler verbindet. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022.

¹⁵ Bittner J. Ist es Faschismus?. *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 26.03.2022.

¹⁶ Gilbert C. «Es kann keinen Kompromiss geben». *Die Zeit*. Nr.

Ukraine bei dir ist, fühlst du dich sicher»¹⁷) та текстам українських авторів («Rock 'n' Roll in Zeiten des Krieges»¹⁸, «Alles stand still»¹⁹) Україна постає політичним, культурним і символічним агентом.

Гуманітарний та правовий вимір війни. Репортажі з Києва, Миколаєва, Мар'їнки («Kiew im Krieg»²⁰, «Wer befiehlt so etwas?»²¹, «Nur der Teufel kann sie vertreiben»²²) та матеріали про Бучу («Welt im Schock»²³, «Die Entdeckung der Grausamkeit»²⁴, «Kommt er damit davon?»²⁵) демонструють звірства російської армії, що розглядаються як воєнні злочини та підлягають міжнародному переслідуванню.

Переоцінка німецької політики. Тексти про санкції, енергетику та Ostpolitik («Der Finanzkrieg»²⁶, «Frieden ist teuer»²⁷, «Die Angst vor dem nächsten Winter»²⁸, «Rubel oder Freiheit»²⁹, «Deutschland auf Entzug»³⁰, «Der Fluch des schwarzen Goldes»³¹, «Wir müssen eingestehen, dass wir uns geirrt haben»³²) свідчать про глибоку самокритику та усвідомлення структурних помилок попередньої політики щодо Росії.

Глобалізація конфлікту. Публікації («Gegen zwei Autokraten»³³, «Putins Komplize»³⁴, «Wem gehört

die Zukunft?»³⁵) подають війну в Україні як ширшу боротьбу між демократичними та авторитарними режимами, де Україна стає тестом для Заходу.

Історико-ідеологічний аналіз. Статті («Der lange Weg zur Unabhängigkeit»³⁶, «Was Putin mit Hitler verbindet»³⁷, «Ist es Faschismus?»³⁸, «Kampf der Affekte»³⁹, «Den Himmel schließen?»⁴⁰) демонструють спроби осмислити війну як зіткнення історичних наративів, ідентичностей та ідеологій, а не лише як політичну подію.

У 2022 р. німецьке видання «Die Zeit» суттєво трансформує свій медіадискурс, зміщуючи акценти від переважно політичного аналізу та геостратегічних оцінок попередніх років до комплексного висвітлення гуманітарних наслідків повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. У центрі уваги редакції опиняється становище цивільного населення України: масові руйнування інфраструктури, обстріли житлових районів, вимушена евакуація мирних жителів, трагедії окремих родин, проблема біженців і депортацій, пошук прихистку в європейських країнах, а також численні порушення міжнародного гуманітарного права й задокументовані воєнні злочини. Важливе місце в публікаціях також посідає реакція міжнародної спільноти на гуманітарну катастрофу, спричинену війною.

У публікаціях Die Zeit 2022 р. гуманітарна криза постає як центральний елемент репрезентації російської агресії в Україні. Видання демонструє, що війну слід розглядати не лише як військово-політичний конфлікт, а як масштабне руйнування цивільної інфраструктури та базових умов життя мирного населення.

Особлива увага приділяється документуванню руйнувань українських міст – Києва, Харкова, Чернігова, Ірпеня та Маріуполя. У репортажі Вольфганга Бауера «Kiew im Krieg»⁴¹ описано буденне життя цивільних під обстрілами: підвали стають укриттями, а вулиці – барикадами та протитанковими пастками. Маріуполь представлений як місто,

06/2022, aktualisiert 02.02.2022.

¹⁷ Gilbert C. «Wenn die Ukraine bei dir ist, fühlst du dich sicher». *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022.

¹⁸ Zhadan S. Rock 'n' Roll in Zeiten des Krieges. *Die Zeit*. Nr. 07/2022, aktualisiert 12.02.2022.

¹⁹ Glum L. «Alles stand still». *Christ & Welt*. aktualisiert 03.03.2022.

²⁰ Bauer W., Bucciarelli F. (Fotogr.) Kiew im Krieg. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

²¹ Bauer W. «Wer befiehlt so etwas?». *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022.

²² Jeska A. Nur der Teufel kann sie vertreiben. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022.

²³ Lau J. Welt im Schock. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, 06.04.2022.

²⁴ Böhm A., Shafy S. Die Entdeckung der Grausamkeit. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 07.04.2022.

²⁵ Bota A., Lau J., Middelhoff P., Raether E., Sauerbrey A., Schmidt Ch., Stark H., Wefing H. Kommt er damit davon?. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 03.04.2022.

²⁶ Malcher I., Nienhaus L. Der Finanzkrieg. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 02.03.2022.

²⁷ Pletter R. Frieden ist teuer. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022.

²⁸ Pletter R., Widmann M. Die Angst vor dem nächsten Winter. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 11.03.2022.

²⁹ Pinzler P., Schieritz M. Rubel oder Freiheit. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022.

³⁰ Heuser U. J., Richter R. Deutschland auf Entzug. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 07.04.2022.

³¹ Daum M., Jäggi S. Der Fluch des schwarzen Goldes. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022.

³² Merz F. Wir müssen eingestehen, dass wir uns geirrt haben. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022.

³³ Coen A. Gegen zwei Autokraten. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022.

³⁴ Naß M. Putins Komplize. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

³⁵ Lau J., Naß M., Thumann M. Wem gehört die Zukunft?. *Die Zeit*. Nr. 06/2022, aktualisiert 04.02.2022.

³⁶ Kappeler A. Der lange Weg zur Unabhängigkeit. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 13.03.2022.

³⁷ Winkler H. A. Was Putin mit Hitler verbindet. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022.

³⁸ Winkler H. A. Was Putin mit Hitler verbindet. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022.

³⁹ Schmidt Th. E. Kampf der Affekte. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 08.04.2022.

⁴⁰ Soboczynski A. Den Himmel schließen?. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022.

⁴¹ Bauer W., Bucciarelli F. (Fotogr.) Kiew im Krieg. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

фактично стерте з лица землі; драматичний театр, де загинули сотні людей, постає символом гуманітарної катастрофи. Видання проводить паралелі з Алеппо та Грозним, підкреслюючи повторення російської тактики руйнування цивільної інфраструктури для деморалізації населення.

Die Zeit висвітлює атаки на критично важливі об'єкти – енергетичні мережі, водопостачання, транспортні шляхи та Запорізьку АЕС – що створюють ризики колапсу життєзабезпечення та техногенної катастрофи. Репортажі показують масштабну міграційну кризу: понад 13 мільйонів українців стали біженцями або внутрішньо переміщеними особами, включно з уразливими групами – дітьми, людьми похилого віку та особами з інвалідністю⁴².

Особливу роль відіграють персоналізовані історії очевидців, які демонструють щоденні страждання мирних мешканців: життя у підвалах, роботу лікарів у тимчасових центрах, народження дітей під обстрілами, дефіцит медичної допомоги та медикаментів⁴³. Такий підхід формує гуманістичний вимір війни, підкреслюючи конкретну трагедію окремих людей.

Таким чином, гуманітарна катастрофа в Die Zeit представлена як визначальний аспект війни, на який видання постійно акцентує увагу, формуючи у німецькому медіапросторі розуміння російської агресії як трагедії гуманітарного виміру, що потребує міжнародної підтримки України та невідкладних заходів реагування.

Починаючи з березня 2022 р., німецький тижневик Die Zeit послідовно формує багатовимірну картину міжнародної реакції на російсько-українську війну. У публікаціях видання розгортаються щонайменше три ключові виміри: політико-безпековий (позиція Німеччини, ЄС, НАТО, дискусії про зброю та санкції), правовий і інституційний (роль ООН, Міжнародного суду ООН та застосування міжнародного права) і суспільний та гуманітарний (солідарність із біженцями, культурні бойкоти, громадські ініціативи).

Die Zeit не лише фіксує окремі кроки міжнародної спільноти, а конструює їх у наратив «переломного моменту» (Zeitenwende)⁴⁴, який став центральним для переорієнтації німецької зовнішньої та безпекової політики після 24 лютого 2022 р. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну вияви-

ло значні прогалини в стратегії безпеки Німеччини та змусило країну переглянути доктрини оборони, санкцій і відповідальності Заходу.

Одним із ключових сюжетів стає трансформація німецької зовнішньої політики – від стриманого пацифізму до системної підтримки України зброєю та радикального зміцнення обороноздатності. Стаття What a day відтворює закулісний процес ухвалення рішення канцлером Олафом Шольцом про створення спеціального фонду на 100 млрд євро для Бундесверу та дозвіл на постачання озброєнь Україні. Публікація показує, що рішення ухвалювалися під надзвичайним тиском, а риторика Zeitenwende трактувалася як визнання хибності попереднього курсу «Wandel durch Handel» та залежності від російського газу⁴⁵.

Паралельно публікуються аналітичні матеріали (Die neuen Stufen der Eskalation)⁴⁶, де розглядаються інструменти тиску Заходу на Росію – від економічних санкцій до радикальніших кроків у сфері енергетики та безпеки. Військова допомога Україні, що надходила від численних країн НАТО, подається як критичний фактор, який запобіг повномасштабному бліцкригу Росії, водночас підкреслюючи дилему між стримуванням ескалації та підтримкою України.

У пізніших номерах Die Zeit фіксує перехід від шоку до тривалих дебатів щодо обсягів і характеру допомоги. Стаття Bewaffneter Trachtenverein⁴⁷ висвітлює суперечності всередині німецького політичного класу навколо постачання важкої техніки. Коментар головного редактора Waffen und Worte⁴⁸ підкреслює, що такі дискусії – ознака демократії, якщо вони не перетворюються на параліч рішень.

Особлива увага приділяється економічному та правовому вимірам. Статті про санкції (наприклад, Der Preis der Sanktionen)⁴⁹ демонструють, що обмеження проти Росії мають великий вплив на обидві сторони й безпосередньо пов'язані з фінансуванням військової машини Кремля. Резолюція Генасамблеї ООН від 2 березня 2022 р. та ухвала Міжнародного суду ООН від 16 березня 2022 р. підкреслюються як символи нелегітимності росій-

⁴² Bauer W., Bucciarelli F. (Fotogr.) Kiew im Krieg. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

⁴³ Bauer W., Bucciarelli F. (Fotogr.) Kiew im Krieg. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

⁴⁴ Brunner S. Wiener Zeitenwenderl. *Die Zeit*. Nr. 20/2022, aktualisiert 22.05.2022.

⁴⁵ Allmaier M., Cwiertnia L., Helm M., Jakob A.-E., Mayr A., Sußbach H., Theile M. Wie können wir helfen?. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

⁴⁶ Lau J., Pinzler P., Schieritz M. Die neuen Stufen der Eskalation. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022.

⁴⁷ Dausend P. Bewaffneter Trachtenverein. *Die Zeit*. Nr. 16/2022, 12.04.2022.

⁴⁸ Di Lorenzo G. Waffen und Worte. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 05.05.2022.

⁴⁹ Fischermann Th., Malcher I., Rudzio K. Der Preis der Sanktionen. *Die Zeit*. Nr. 05/2022, aktualisiert 27.01.2022.

ських дій, зміцнюючи позиції України у міжнародному правовому полі.

Гуманітарний вимір висвітлюється через репортажі та аналітичні тексти, що показують солідарність громадян та організацій, проблеми біженців та культурні реакції на війну (Wie können wir helfen?⁵⁰; Es ist Krieg. Was tut die Kultur?⁵¹. Die Zeit демонструє, що підтримка України – це не лише державні дії, а й діяльність приватних осіб та діаспор.

Публікації також висвітлюють амбівалентні настрої у Західній Європі: поєднання солідарності з Україною із страхом ескалації, особливо ядерної (Eine Bombe für die Seele⁵²). Видання підкреслює, що ці страхи не мають виправдовувати бездіяльність, а навпаки – стимулюють раціональні й морально обґрунтовані рішення.

Узагальнюючи, публікації Die Zeit демонструють:

Зміну ролі Німеччини та ЄС – від пасивного спостерігача до ключового центру ухвалення рішень у сфері санкцій та військової допомоги;

Суб'єктність України – через інтерв'ю із Зеленським, публікації про дипломатів і громадянських активістів;

Взаємозв'язок політичного, правового та гуманітарного вимірів – міжнародні рішення, санкції та допомога Україні пов'язані з конкретними подіями та гуманітарними наслідками;

Критичну рефлексію над межами підтримки – Die Zeit висвітлює затримки, суперечності та страхи, що впливають на ухвалення рішень.

Таким чином, медійний дискурс Die Zeit не лише реєструє реакцію міжнародної спільноти на війну, а й активно формує рамки цієї реакції – від моральних оцінок до конкретних політичних вимог щодо зброї, санкцій і прийому біженців. Видання демонструє, що Україна стає центральним тестом на здатність Заходу захищати власні цінності – суверенітет, права людини та непорушність кордонів.

Образ України як простору боротьби за свободу, який простежується в публікаціях Die Zeit під час повномасштабного вторгнення 2022 р., не виникає спонтанно чи ситуативно. Він ґрунтується на тривалій історичній традиції, в межах якої українське суспільство неодноразово прагнуло вийти з-під імперської залежності, відстояти власну суб'єктність і утвердити європейський вектор розвитку.

До ключових етапів цього історичного шляху належать: формування козацького політичного простору з елементами виборності та колективного самоврядування; визвольні змагання на початку XX ст.; національно-визвольний рух середини XX ст.; дисидентський рух в УРСР; масові протестні акції кінця 1980-х – початку 1990-х, що призвели до відновлення незалежності; а також Помаранчева революція 2004 р. і, особливо, Революція Гідності 2013–2014 рр. У всіх цих процесах ключовими категоріями залишалися свобода, гідність, право на самовизначення та прагнення до європейської моделі державності.

На цьому історичному фундаменті поступово формувалася правова та ціннісна база сучасної Української держави. Конституційні зміни, що закріпили курс на членство в ЄС та НАТО, відображають не лише зовнішньополітичний вибір, а й глибинну ідеологічну орієнтацію на європейський правовий простір – верховенство права, поділ влади, повагу до прав людини, політичний плюралізм та відповідальність держави перед громадянином.

Революція Гідності стала важливою точкою незворотності в цьому процесі. Жертви Майдану, символізовані «Небесною Сотнею», продемонстрували готовність значної частини українського суспільства сплачувати найвищу ціну за право жити у державі, побудованій на європейських принципах, а не в просторі пострадянського авторитаризму. Після 2014 року в німецькому медійному середовищі, зокрема у Die Zeit, дедалі виразніше формується розуміння того, що українські протестні рухи мають не лише внутрішньополітичний, а й цивілізаційний вимір. Початок російської агресії того ж року лише посилив цю лінію. В публікаціях Die Zeit Україна постає не просто як держава, що захищає територію, а як суб'єкт, який веде боротьбу за право на самостійну цивілізаційну орієнтацію: вихід із сфери російського імперського впливу, інтеграцію до європейської спільноти та закріплення власної правової системи, сумісної з нормами ЄС і стандартами Ради Європи.

У цьому контексті курс на євроатлантичну інтеграцію сприймається як логічне продовження історичної традиції опору імперському пануванню та тоталітарним практикам. Публікації Die Zeit підкреслюють, що Україна добровільно відмовилася від ядерної зброї, розраховуючи на міжнародні гарантії безпеки, і одночасно прагне реалізувати європейські правові та ціннісні стандарти. Відповідно, російська агресія проти України інтерпретується як спроба зруйнувати не лише суверенітет

⁵⁰ Allmaier M., Cwiertnia L., Helm M., Jakob A.-E., Mayr A., Sußebach H., Theile M. Wie können wir helfen?. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

⁵¹ Schlaf G. Es ist Krieg. Was tut die Kultur?. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

⁵² Lau J. Eine Bombe für die Seele. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 08.05.2022.

України, а й саму можливість існування демократичної альтернативи в пострадянському просторі.

Таким чином, історичні та ідеологічні передумови – від боротьби за незалежність до закріплення в Конституції проєвропейського курсу – стають у публікаціях *Die Zeit* фоном, на якому повномасштабне вторгнення 2022 р. осмислюється як кульмінація багатовікової боротьби України за свободу та самостійність.

Важливим аспектом аналізу є відстеження того, як змінюється образ України у німецькому медійному середовищі. Якщо у 2014–2015 рр. Україна нерідко постає як простір кризи та об'єкт геополітичного протистояння між Росією та Заходом, то у публікаціях 2020–2022 рр., зокрема в *Die Zeit*, спостерігається чіткий зсув до сприйняття України як самостійного політичного суб'єкта.

У передвоєнних аналітичних текстах 2021 р. («In der Zange»⁵³, «Freunde gesucht»⁵⁴, «Was bezweckt Präsident Putin mit seinem Truppenaufmarsch?»⁵⁵, «Stehen bleiben!»⁵⁶) Україна постає як держава, що опинилася під прямим військовим тиском Росії, але водночас активно чинить опір усіма наявними силами. Населення самоорганізовується, триває пошук союзників, будується нова система безпечних зв'язків (зокрема з Туреччиною). Україна апелює до НАТО, ЄС, США та Великої Британії, вимагаючи виконання обіцянок щодо безпекової підтримки та гарантій. Уже на цьому етапі фіксується усвідомлення асиметрії сил та того, що український вибір на користь євроатлантичної інтеграції викликає дедалі жорсткішу реакцію Москви.

Після 24 лютого 2022 р. характер дискурсу змінюється радикально. *Die Zeit* послідовно вживає категорії «russischer Angriffskrieg», «Putins Krieg», «Überfall auf die Ukraine», уникаючи термінів, які розмивають відповідальність агресора. У репортажах із Києва («Kiew im Krieg»⁵⁷) місто постає як фортеця, де кожен – від військових до мешканців багатоповерхівок – виконує свою роль у захисті. Україна в цьому наративі вже не слабка держава чи буферна зона, а країна з мобілізованим суспільством, яке об'єдналося навколо захисту власної свободи та європейської перспективи.

Паралельно в аналітичних матеріалах та інтерв'ю підкреслюється історична й ціннісна близькість України до Європи. *Die Zeit* акцентує, що українці воюють не лише за свою територію, а й за безпеку всієї Європи. Ці меседжі формують у німецькому суспільстві образ України як держави, що виконує роль захисного щита між ЄС та російською експансією.

Крім того, медіа демонструють переорієнтацію у ставленні до Росії: від сприйняття її як складного, але необхідного партнера – до усвідомлення її як ревізійоністської нищівної сили, яка ігнорує міжнародне право, заперечує право України на самостійне існування, прагне відновлення імперської сфери впливу, поширює терор, дезінформацію та паніку. Водночас підтримка української боротьби засвідчує глибоку відданість Європи принципам свободи, демократії та верховенства права.

Таким чином, у європейському медіапросторі, зокрема в *Die Zeit*, Україна постає як символ боротьби за свободу з подвійним виміром. З одного боку, йдеться про право українців на власну державу, правову систему та цивілізаційну орієнтацію, вільну від російського домінування. З іншого – про здатність Європи залишатися вірною власним цінностям, коли їхній захист вимагає конкретних політичних, економічних та моральних рішень. У цьому контексті українська боротьба за свободу стає невід'ємною частиною сучасної європейської історії.

Відтак, у 2022 р. *Die Zeit* послідовно фіксує факт протиправного нападу Росії на Україну, використовуючи міжнародно-правову кваліфікацію агресії. Відкидаються будь-які терміни, Росії що розмивають відповідальність агресора, що підкреслює чітку ідентифікацію Росії як сторони, яка порушила міжнародне право.

Німецький медійний дискурс зазнав фундаментальної переоцінки ролі Росії та України. Україна постає як активний суб'єкт міжнародної політики та символ європейської боротьби за свободу, що захищає межі демократичного світу. Матеріали *Die Zeit* демонструють, що війна в Україні стала каталізатором перегляду німецької зовнішньої політики, переосмислення меж демократії в Європі та усвідомлення системної загрози російського реваншизму. Це процес народження нового європейського консенсусу, у центрі якого – безальтернативна підтримка України.

Гуманітарна катастрофа висвітлюється у виданні як доказ системного характеру російського насильства і як чинник, що формує нову європейську ідентичність у сфері безпеки. Репортажі

⁵³ Thumann M. In der Zange. *Die Zeit*. Nr. 16/2021, aktualisiert 15.04.2021.

⁵⁴ Thumann M. Freunde gesucht. *Die Zeit*. Nr. 17/2021, aktualisiert 22.04.2021.

⁵⁵ Thumann M. Was bezweckt Präsident Putin mit seinem Truppenaufmarsch?. *Die Zeit*. Nr. 49/2021, 01.12.2021.

⁵⁶ Malcher I., Schieritz M., Thumann M. Stehen bleiben!. *Die Zeit*. Nr. 52/2021, aktualisiert 16.12.2021.

⁵⁷ Bauer W., Bucciarelli F. (Fotogr.) Kiew im Krieg. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022.

про події в Бучі, Маріуполі, Ірпені та інших містах демонструють масштаб злочинів проти цивільного населення й підкреслюють етичну вимогу реагування з боку міжнародної спільноти.

Die Zeit відіграє ключову роль у протистоянні дезінформаційним кампаніям Кремля. Видання надає перевірені факти, оперативно викриває фейки, формує етичну, а не політично нейтральну позицію щодо агресії та зменшує вплив проросійських наративів у німецькому суспільстві.

Український спротив висвітлюється як явище з глибокими історичними коренями, що відображає цивілізаційний вибір України на користь європейських демократичних цінностей, верховенства права та політичного плюралізму.

Публікації Die Zeit дозволяють простежити пасивність і стратегічну нерішучість Заходу, яка,

на думку експертів, стала сигналом для Путіна про можливість агресії. Водночас, матеріали видання фіксують формування нової європейської доктрини безпеки та перегляд німецької політики на користь активної підтримки України.

Отже, Die Zeit у 2022 р. постає не лише як джерело інформації, але й як аналітичний інструмент, що формує німецьке та європейське розуміння російсько-української війни, її гуманітарних наслідків та ролі України у сучасному міжнародному порядку. Матеріали видання є цінним джерелом для історіографічного аналізу, реконструкції інформаційної картини війни, виявлення впливу російської дезінформації та дослідження еволюції політичної свідомості німецького суспільства в умовах кризи європейської безпеки.

References

- Allmaier M., Cwiertnia L., Helm M., Jakob A.-E., Mayr A., Sußebach H. & Theile M. Wie können wir helfen? *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022 [in German].
- Allmaier M., Cwiertnia L., Helm M., Jakob A.-E., Mayr A., Sußebach H. & Theile M. Wie können wir helfen? *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022 [in German].
- Bauer W. Wer befiehlt so etwas?. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022 [in German].
- Bauer W., Bucciarelli F. (Fotogr.) Kiew im Krieg. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022 [in German].
- Bittner J. Ist es Faschismus? *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 26.03.2022 [in German].
- Böhm A., Shafy S. Die Entdeckung der Grausamkeit. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 07.04.2022 [in German].
- Bota A., Lau J., Middelhoff P., Raether E., Sauerbrey A., Schmidt Ch., Stark H., Wefing H. Kommt er damit davon? *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 03.04.2022 [in German].
- Brunner S. Wiener Zeitenwenderl. *Die Zeit*. Nr. 20/2022, aktualisiert 22.05.2022 [in German].
- Coen A. Gegen zwei Autokraten. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022 [in German].
- Daum M., Jäggi S. Der Fluch des schwarzen Goldes. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022 [in German].
- Dausend P. Bewaffneter Trachtenverein. *Die Zeit*. Nr. 16/2022, 12.04.2022 [in German].
- Di Lorenzo G. Waffen und Worte. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 05.05.2022 [in German].
- Fischermann Th., Malcher I. & Rudzio K. Der Preis der Sanktionen. *Die Zeit*. Nr. 05/2022, aktualisiert 27.01.2022 [in German].
- Gilbert C. Es kann keinen Kompromiss geben. *Die Zeit*. Nr. 06/2022, aktualisiert 02.02.2022 [in German].
- Gilbert C. Wenn die Ukraine bei dir ist, fühlst du dich sicher. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022 [in German].
- Glum L. Alles stand still. *Die Zeit*. Christ & Welt. aktualisiert 03.03.2022 [in German].
- Haliv, M. & Ilnytskyi, V. Kharakter suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2023): vitchyzniani istoriografic hnyi dyskurs. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Istoriiia*. 2023. 13/55: 47–73 [in Ukrainian].
- Haliv, M., Ilnytskyi, V. & Karpenko, O. Problematyka henotsydu Rosii shchodo ukrainsiv v ukrainskykh zasobakh masovoi informatsii (2022–2024). *Novitnia doba*. 2024. 12: 75–96 [in Ukrainian].
- Heuser U. J., Richter R. Deutschland auf Entzug. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 07.04.2022 [in German].
- Ilnytskyi, V. Orhanizatsiini, normatyvni ta kontseptualni zasady polityky pamiaty ukrainy shchodo suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny. *Axis Europae*. 2025. 6: 197–213. doi: 10.69550/3041-1467.6.326258 [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V., & Kutska, O. Periodyzatsiia rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2022) v ukrainskomu naukovomu dyskursi. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriya Istoriiia – Problems of the humanities. Series: History*. 2023. 13/55: 162–177 [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V., & Tsaryk, R. Formuvannia istoriko-memorialnoho naratyvu suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny. *Ukrainski istorichni studii – Ukrainian Historical Studies*. 2025. 17(59): 213–224 [in Ukrainian].
- Ilnytskyi, V., Starka, V. & Haliv, M. Rosiiska propaganda yak element pidhotovky do zbroinoi agresii proty Ukrainy. *Ukrainskyi istorichnyi zhurnal*. 2022. 5: 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043> [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V. & Telvak, V. Ukraine Under the Conditions of the Second Year of Existential War in Analysts' Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk East European Historical Bulletin*. 2024. 31: 218–237. DOI: 10.24919/2519-058X.31.306344.

Ilnytskyi, V., Telvak, V. & Talalai, Yu. Suchasna rosiisko-ukrainska viina na shpaltakh «The British Army Review» (2022–2024). *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia, Spetsvypusk*. 2024. 130–146 [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V. & Tsaryk, R. Materialno-kulturni aspekty uvichnennia pamiaty ukrainskykh zakhysnykiv i zakhysnyts pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2024). *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya istorychni nauky*. 2024. 2: 105–116 [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V. & Tsaryk, R. Piznavalno-informatsiini ta vykhovni zakhody shchodo ushanuvannia pamiaty uchasnykiv i zhertv rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2024). *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. 2024. 81 (2): 4–13 [in Ukrainian].

Jeska A. Nur der Teufel kann sie vertreiben. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022 [in German].

Kappeler A. Der lange Weg zur Unabhängigkeit. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 13.03.2022 [in German].

Kermani N. Putins Attacke und die Schwäche des Westens. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022 [in German].

Lau J. Eine Bombe für die Seele. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 08.05.2022 [in German].

Lau J. Welt im Schock. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, 06.04.2022 [in German].

Lau J., Naß M., Thumann M. Wem gehört die Zukunft? *Die Zeit*. Nr. 06/2022, aktualisiert 04.02.2022 [in German].

Lau J., Pinzler P., Schieritz M. Die neuen Stufen der Eskalation. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022 [in German].

Lau J., Shafy S., Thumann M., Wefing H. Im Visier. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022 [in German].

Malcher I., Nienhaus L. Der Finanzkrieg. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 02.03.2022 [in German].

Malcher I., Schieritz M., Thumann M. Stehen bleiben! *Die Zeit*. Nr. 52/2021, aktualisiert 16.12.2021 [in German].

Merz F. Wir müssen eingestehen, dass wir uns geirrt haben. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022 [in German].

Naß M. Putins Komplize. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022 [in German].

Ofitsynskyi, Yu. Suchasna rosiisko-ukrainska viina (za materialamy hazety «The New York Times» 2013–2017 rokiv). Uzhhorod, 2018. 312 s. [in Ukrainian].

Ofitsynskyi, Yu. R. Rosiisko-ukrainska viina 2014–2018 rr. (za materialamy hazety The New York Times). Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofii za spetsialnistiu 032 «Istoriia ta arkeolohiia» (03 – Humanitarni nauky). Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet», Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Uzhhorod, 2022. 240 s. [in Ukrainian].

Pinzler P., Schieritz M. Rubel oder Freiheit. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022 [in German].

Pletter R. Frieden ist teuer. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022 [in German].

Pletter R., Widmann M. Die Angst vor dem nächsten Winter. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 11.03.2022 [in German].

Sauerbrey A. Der Anarchist. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022 [in German].

Schlaf G. Es ist Krieg. Was tut die Kultur? *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022 [in German].

Schmidt Th. E. Kampf der Affekte. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 08.04.2022 [in German].

Smolii, V., Kulchytskyi, S. i Yakubova L. Donbas i Krym v ekonomichnomu, suspilno-politychnomu ta etnokulturnomu prostori Ukrainy: istorychnyi dosvid, moderni vyklyky, perspektyvy (Analitychna dopovid). Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2016. 616 p. [in Ukrainian].

Soboczynski A. Den Himmel schließen? *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022 [in German].

Telvak, V., Ilnytskyi, V. A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2023. 27: 249–258. DOI: 10.24919/2519-058X.27.281552 [in English].

Thumann M. Freunde gesucht. *Die Zeit*. Nr. 17/2021, aktualisiert 22.04.2021 [in German].

Thumann M. In der Zange. *Die Zeit*. Nr. 16/2021, aktualisiert 15.04.2021 [in German].

Thumann M. Was bezweckt Präsident Putin mit seinem Truppenaufmarsch? *Die Zeit*. Nr. 49/2021, 01.12.2021 [in German].

Winkler H. A. Was Putin mit Hitler verbindet. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022 [in German].

Yakubova, L. «Ruskyi myr» v Ukraini: na kraiu prirvy. Kyiv, 2018. 384 p. [in Ukrainian].

Zhadan S. Rock 'n' Roll in Zeiten des Krieges. *Die Zeit*. Nr. 07/2022, aktualisiert 12.02.2022 [in German].